

15 Μαρτίου 2017

Υπερβατική και υπερβατολογική φιλοσοφία: πού διαφέρουν;

Επιστήμες / Φιλοσοφία

Χαράλαμπος Κράλλης, Δρ. Φιλοσοφίας

Η *‘Κριτική του καθαρού Λόγου’* του γερμανού φιλοσόφου I.Kant βοήθησε όσο λίγα βιβλία στην ιστορία της Ευρωπαϊκής φιλοσοφίας την ανάπτυξη των μαθηματικών και των φυσικών επιστημών¹. Σύμφωνα με τον I.Kant ο τίτλος αυτός του κεφαλαίου βρίσκεται σε αυτή τη θέση μόνο, για να χαρακτηρίσει μία θέση που υπολείπεται στο σύστημα και πρέπει μελλοντικά να πληρωθεί².

Ο Kant από μιάν σκοπιά απλώς υπερβατολογική, δηλ. από την σκοπιά της φύσεως του καθαρού λόγου, ρίχνει ένα φευγαλέο βλέμμα πάνω στο σύνολο των δικών μέχρι τότε μελετών - που παριστούν βεβαίως γι’ αυτόν οικοδομήματα, αλλά οικοδομήματα που βρίσκονται μόνον σε ερείπια³. Ο Kant διαβλέπει μέσα στην εξέλιξη της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας δύο μεγάλα φιλοσοφικά ρεύματα, την νοησιαρχία και την αισθησιαρχία. Παράδειγμα του πρώτου είναι ο Πλάτων, ενώ του δευτέρου ο Επίκουρος⁴. Σε προηγούμενο κεφάλαιο της πρώτης Κριτικής είχε υμνήσει το δικό του, φιλοσοφικό δημιούργημα, δηλαδή την Αρχιτεκτονική του καθαρού Λόγου⁵. Πολλά φιλοσοφήματα της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας είναι μόνον ερείπια.

Αντίθετα προς τον Kant, ο αντίπαλός του Hegel είχε μία διαλεκτική αντίληψη για την ιστορία της φιλοσοφίας που την παρουσίασε στο έργο του *Παραδόσεις για την Ιστορία της φιλοσοφίας*⁶. Οι βασικές θέσεις του Kant στο κεφάλαιο αυτό, αλλά και σε ορισμένα άλλα βοήθησαν πολύ τους καντιανούς ιστορικούς της φιλοσοφίας στην Γερμανία. Αποτελούν πράγματι ένα πρόγραμμα για τη συγγραφή μίας

ιστορίας της φιλοσοφίας, ουσιαστικά καινοφανούς, αλλά σε καντιανές βάσεις. Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να παρουσιάσω πολύ σύντομα την γνώμη μου για την υπερβατολογική φιλοσοφία του Kant., δηλαδή την ιδέα της υπερβατολογικής φιλοσοφίας⁷.

1. Ορισμοί καντιανών εννοιών

Υπερβατικές (transcendentes) ονομάζονται στην ύστερη σχολαστική φιλοσοφία οι γενικές ιδιότητες των πραγμάτων, οι οποίες κατά τη νεοπλατωνική διδασκαλία αποτελούν μεταφυσικές ουσίες πέραν των επιμέρους κατηγορημάτων είτε κατηγοριών⁸. Τέτοιες μεταφυσικές, γενικές ιδιότητες είναι στα λατινικά οι εξής: *res, ens, verum, bonum, aliquid, unum*. Από εδώ προκύπτει η σχέση προς το θείο.

Η έννοια αυτή (transzendent) στην εποχή μας χρησιμοποιείται με τρία διαφορετικά νοήματα⁹. (1) ως κάτι πού ξεπερνά τα όρια της εμπειρίας, (2) ως κάτι πού βρίσκεται πέραν των φυσικών ορίων, ως κάτι του φυσικού κόσμου, πού γίνεται γνωστός μέσω των αισθήσεων γίνεται, (3) ως κάτι πού διαπερνά το πεδίο της ανθρώπινης συνείδησης. Ο G.W.Leibnitz όριζε ως υπερβατικό κάθε τι πού ξεπερνά το πεδίο της άλγεβρας.

Ο Kant έχει δώσει έναν δικό του ορισμό πού επαναλαμβάνεται σε πολλές σελίδες του κορυφαίου του έργου: «Γιατί η επέκταση των αρχών δυνατής εμπειρίας πάνω στην δυνατότητα των πραγμάτων καθόλου είναι εξ ίσου τόσον υπερβατική όσον και ο ισχυρισμός της αντικειμενικής πραγματικότητας τέτοιων εννοιών, πού δεν μπορούν να βρουν τα αντικείμενά τους πουθενά [αλλού] παρά έξω από το όριο [τα όρια] κάθε δυνατής εμπειρίας. Ότι ο καθαρός λόγος κρίνει βεβαιωτικώς [καταφατικώς], πρέπει (όπως παν ότι γνωρίζει ο λόγος) να είναι αναγκαίο ή [αλλιώς] δεν είναι απολύτως τίποτε. Αυτός συνεπώς δεν περιέχει στην πραγματικότητα καθόλου δόξες»¹⁰

Όπως καταλαβαίνουμε άλλο πράγμα είναι ο υπερβατικός και άλλο ο υπερβατολογικός. Στην δεύτερη έννοια ο Kant έδωσε ένα άλλο νόημα, όπως γράφει στην αρχή της *Κριτικής του καθαρού λόγου*: «Ονομάζω υπερβατική (Transzendental) κάθε γνώση πού γενικά δεν ασχολείται τόσο με αντικείμενα όσο με το δικό μας μονάχα τρόπο γνώσεως αντικειμένων, εφόσον αυτός πρόκειται να είναι *a priori* δυνατός. Ένα τέτοιο σύστημα εννοιών θα ονομαζόταν Υπερβατική Φιλοσοφία»¹¹ Η μεγάλη φιλοσοφική επανάσταση πού εγκαινίασε ο Kant είναι δυνατόν να κατανοηθεί στη βάση ορισμένων φιλοσοφικών αρχών του που διαπερνούν το κορυφαίο έργο του. Αυτές είναι οι ακόλουθες : Η κοπερνίκεια στροφή και η ανακάλυψη της αρχής της υπερβατολογικής φιλοσοφίας. Η αρχή αυτή συνδέεται με το πρόβλημα της αιτιότητας και τις συνθετικές κρίσεις *a priori*

. Θα ήθελα να σταθώ λίγο στις βασικές αυτές αρχές του καντιανού έργου.

1 .SANDKÜHLER, H-J. (2005). (επ.). *Handbuch Deutscher Idealismus*, .28κέξ.

2 KANT, I. (2006). Κριτική του καθαρού Λόγου. Υπερβατική Διαλεκτική και Υπερβατική Μεθοδολογία, 475-479.

3 KANT, I. (2006). Κριτική του καθαρού Λόγου.Υπερβατική Διαλεκτική και Υπερβατική Μεθοδολογία , A 852-B 880.

4 'Αυτόθι.

5 KANT, I. (2006), Αυτόθι.

6 ΧΕΓΚΕΛ, ΓΚ. (2013). *Ιστορία της Φιλοσοφίας*. 1103κέξ.

7 HÖFFE, O. (2003), *Kants Kritik der reinen Vernunft. Die Grundlegung der modernen Philosophie*, .132κέξ.

8 PEGENBOGEN, P-.MEYER, U. (1998). *Wörterbuch der philosophischen Begriffe*, .671-72.

9 'Αυτόθι.

10 KANT, I. (2006),Κριτική του Καθαρού Λόγου.Υπερβατική Διαλεκτική και Υπερβατική Μεθοδολογία, B 810.

11 KANT, I. (1976), *Κριτική του Καθαρού Λόγου*, τόμοςΑ', τεύχος !, B 25.

[συνεχίζεται]

Παρατήρηση: το παρόν άρθρο είναι το πρώτο της εισήγησης «Η Ιστορία του καθαρού Λόγου κατά τον Ι.Kant» του Χαράλαμπου Κράλλη, Δρ. Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Αθηνών, στην Επιστημονική Ημερίδα «Φιλοσοφία, Φυσικές Επιστήμες, Βιοηθική», που διοργανώθηκε από τη Διεθνή Επιστημονική Εταιρία Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας deeaef.gr και την Ένωση Ελλήνων Φυσικών, στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, στις 12/11/2014.

<http://bit.ly/2mpQ026>